

УДК 037:004

Асанова А.Е.

РВНЗ «Кримський інженерно-педагогічний університет», Сімферополь,
Крим, Україна

**ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК КОМПОНЕНТ
ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКІЙ
ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

DOI: 10.14308/ite000530

У статті розглядається проблема формування інформаційної компетенції в контексті лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови у початковій школі в умовах бі- і трилінгвального навчального середовища; розкривається зміст понять «лінгводидактична компетентність майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання» та «інформаційна компетенція»; запропоновано шляхи формування інформаційної компетенції як складової метапредметної у структурі лінгводидактичної підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта».

Вирішення проблеми формування інформаційної компетенції відображає педагогічну, лінгводидактичну та методичну доцільність використання інформаційних технологій на практичних, семінарських та лекційних заняттях дисциплін професійно орієнтованого циклу. Спираючись на принцип міждисциплінарності професійної підготовки майбутніх учителів, виділено ті дисципліни, при вивченні та засвоєнні яких раціональним є застосування інформаційно-комунікаційних технологій. До них належать «Методика викладання української мови в початковій школі», «Методика викладання кримськотатарської мови в початковій школі», «Основи білінгвального навчання мовам (українська, кримськотатарська)», «Методика навчального перекладу (українська/кримськотатарська)» на спеціальності «Початкова освіта» у вищому педагогічному навчальному закладі.

Ключові слова: *система професійної підготовки, лінгводидактична компетентність учителя початкових класів, інформаційно-технологічна підготовка, електронні засоби навчання, електронна презентація навчального матеріалу, дистанційне навчання, електронний навчальний посібник, електронні білінгвальні словники, електронна бібліотека.*

Постановка проблеми. У сучасному інформаційному суспільстві особливої актуальності набуває інформатизація освітньої діяльності. Це безпосередньо стосується і процесу підготовки майбутніх учителів початкових класів, які для здійснення якісної професійної діяльності мають володіти всіма необхідними компетенціями. У контексті лінгводидактичної підготовки майбутніх фахівців сьогодні край важливим стає формування у них інформаційної компетенції. Інформаційно-технологічна підготовка майбутніх учителів української мови у початковій школі вимагає звернення до новітніх засобів і методів навчання. Крім того, на необхідності впровадження інформаційних технологій у навчальний процес наголошується у державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законі України «Про освіту», державній програмі «Вчитель», «Концепції педагогічної освіти», Указі Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет і забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», Концепції інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів тощо.

Актуальність нашого дослідження зумовлена також регіональним компонентом, де великої значущості набувають, з одного боку, необхідність підвищення професійної підготовки майбутніх учителів до викладання української мови у початковій школі і класах з кримськотатарською мовою навчання із використанням сучасних інформаційних технологій, а з іншого – недостатня підготовка таких фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи постійно знаходиться у центрі уваги науковців, серед яких – Н.М. Бібік, Л.С. Ващенко, Є.П. Голобородько, Н.Б. Голуб, І.П. Гудзик, Р.Р. Девлетов, О.А. Дубасенюк, О.О. Заболотська, Є.О. Лодатко, Л.Є. Петухова, О.Я. Савченко, С.О. Скворцова та ін.

Теоретичні та практичні питання, пов'язані з процесами інформатизації освітнього процесу у вищих навчальних закладах висвітлено у дослідженнях таких вчених, як: Н.В. Апатова, Г.І. Баврін, В.П. Безпалько, Б.С. Гершунський, М.І. Жалдак, В.Г. Кремінь, О.П. Крюкова, П.І. Образцов, Л.Є. Петухова, І.Н. Розіна, О.В. Співаковський. Чимало наукових доробків присвячено формуванню готовності вчителів початкових класів до застосування інформаційних технологій (В.І. Бадер, С.О. Гунько, А.М. Коломієць, О.М. Разинкіна, В.В. Шакоцько, О.І. Шиман, О.В. Суховірський, Ф.С. Халілова та ін.), а також використанню комп'ютера та мультимедійних технологій у навчанні молодших школярів (В.М. Андрієвська, А.М. Коломієць, О.В. Кравчук, Г.П. Лаврентьева, Н.В. Олефіренко, П.І. Образцов, В.В. Шакоцько та ін.).

Отже, наукові дослідження з проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів свідчать про надання великої значущості умінню застосовувати інформаційні технології у початковій ланці освіти, що доводить необхідність удосконалення інформаційної компетенції майбутніх фахівців як компонента загальнопедагогічної підготовки. Зокрема А.М. Коломієць наголошує на тому, що інформаційна культура «як інтегроване особистісне утворення, є чинником і показником професійної підготовки, являє собою систему знань, умінь і навичок щодо формулювання потреби в інформації, здійснення пошуку необхідної інформації з усієї сукупності інформаційних ресурсів, відбору, оцінювання, збереження, інтеграції, структуризації та створення нової інформації» [4, с. 29].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри очевидну зацікавленість науковців питаннями професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання інформаційних технологій і достатню його розробленість, досі ще особливої уваги потребує проблема формування інформаційної компетенції майбутніх фахівців до викладання української мови в умовах полілінгвального навчального середовища Криму.

Формулювання цілей статті. У даному дослідженні розглядається інформаційна компетенція майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання як компонент їх лінгводидактичної підготовки; запропоновано шляхи формування інформаційної компетенції студентів спеціальності «Початкова освіта», а також описано методичну доцільність використання інформаційних технологій як при реалізації міждисциплінарних зв'язків у викладанні уроків української та кримськотатарської мов у початковій школі, так і при вивченні студентами спеціальності «Початкова освіта» навчальних предметів лінгвістичного та лінгводидактичного циклу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В контексті досліджуваної нами проблеми ключовими виступають поняття «лінгводидактична компетентність майбутніх учителів української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання» (далі ЛДК) та «інформаційна компетенція». Перше поняття розуміємо як інтегративну якість особистості, яка включає сукупність базових та метапредметних компетенцій, що дозволяють успішно здійснювати професійну діяльність в умовах навчального контактування української та кримськотатарської мов. Щодо інформаційної компетенції, то вона належить до метапредметних компетенцій ЛДК та передбачає володіння студентами спеціальності «Початкова освіта» інтернет-технологіями, уміннями пошуку інформації в

Мережі, а також застосування електронних засобів навчання, адже в сучасних умовах використання інформаційних технологій є нормою (відбір методичного матеріалу у мережі Інтернет, презентація навчального матеріалу, контроль знань, дистанційне навчання, застосування електронних навчальних посібників, електронних білінгвальних словників тощо).

Визначаючи інформаційну компетентність учителя, Л.Є. Петухова зазначає, що учитель початкової школи має бути готовим до розробки функціональної структури комп'ютерного середовища для підтримки навчального процесу, використання програмного забезпечення, мультимедійних технологій, Інтернету тощо. Дослідниця ідентифікує компетенції з ІКТ з компетенціями в галузі інформатики і вважає, що вони є складовими структури професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, що розглядаються «як системний обсяг знань, умінь та навичок набуття, перетворення, передачі та використання інформації у різних галузях людської діяльності для якісного виконання професійних функцій. Поряд із цим, інформатичні компетентності вчителя початкових класів науковець розуміє як «особливий тип організації теоретичних і методичних предметно-спеціальних знань, що дозволяють приймати ефективні рішення в професійно-педагогічній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики» [6, с. 195-196].

На тенденцію оновлення професійної освіти, орієнтованої на розвиток інформатичної готовності у майбутніх фахівців як результату професійної підготовки вказують також Т.В. Белова [2] та А.В. Молокова [5]. На нашу думку, ця тенденція має знайти відображення і в системі інформаційно-технологічної підготовки майбутніх учителів української мови початкової школи. Виходячи з цього, особливого значення набуває формування у них інформаційної компетенції, яка є невід'ємною частиною процесу лінгводидактичної підготовки і має на меті підвищення ефективності навчання студентів завдяки розширенню обсягу інформації та вдосконалення умінь і навичок щодо використання нових інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності.

В.І. Бадер, говорячи про готовність учителя початкових класів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час викладання предметів мовного циклу у початковій школі, виділяє такі її складові: високий рівень інформаційної культури; комп'ютерну грамотність; знання з теорії і практики застосування комп'ютерних і мережевих технологій у навчанні мови; знання, уміння і навички створення комп'ютерних навчальних програм, спрямованих на опанування молодшими школярами видами мовленнєвої діяльності; уміння враховувати психолого-педагогічні особливості молодших школярів під час застосування комп'ютерної техніки [1, с. 12]. Крім того, погоджуючись із дослідницею, вважаємо, що процес підготовки майбутніх учителів до викладання української мови у початковій школі з кримськотатарською мовою навчання буде ефективнішим за умови використання на лекційних, практичних та семінарських заняттях мультимедійних технологій, що передбачає опанування методами і прийомами розроблення навчальних завдань на основі мультимедійних презентацій MS Power Point та їх застосування.

Формування інформаційної компетенції у студентів спеціальності «Початкова освіта» має на меті набуття ними знань та умінь з використання інформаційних технологій. Це передбачає уміння створювати та використовувати презентації під час викладання будь-якої теми з української мови, що дозволяє створити анімоване уявлення матеріалу; уміння складати тестові завдання для ефективнішого контролю знань учнів зі збереженням часу на організацію цього процесу. Слід зазначити, що подібні тестові завдання завжди користуються успіхом як серед учителів, так і серед учнів, адже надають можливість укласти велику базу даних, яку легко оновити, включивши питання з будь-якої теми курсу; оцінювання тут позбавлене суб'єктивності, тому що вчитель не втручається у процес визначення оцінки. Студенти вчать доцільно використовувати як тестові завдання, так і ігрові програми, які краще застосовувати на відкритих уроках, коли клас можна розділити на команди. Майбутні вчителі мають розуміти, що комп'ютер на уроці може бути як тренажером, так і засобом рухомої наочності, зберігачем інформації, засобом контролю та

моніторингу. Він також дозволяє утримувати увагу протягом всього уроку завдяки зміні яскравих вражень від побаченого. Все це носить не споглядальний характер, а мобілізуючий, адже те, що відбувається на екрані, вимагає відповідної реакції учнів. Крім того, раціональне використання на заняттях презентацій відображає один з головних принципів створення сучасного уроку – принцип фасціації (принцип привабливості).

Оволодіння студентами спеціальності «Початкова освіта» інформаційною компетенцією передбачає також їх уміння знаходити, відбирати методичний, міжкультурологічний та міжмовний матеріал у мережі Інтернет, здійснювати дистанційне навчання, залучати до процесу опанування української мови в умовах білінгвального навчального середовища комп'ютерні навчальні програми (електронні підручники, тренажери, тестові системи тощо), засоби телекомунікації (електронна пошта, телеконференції, локальні та регіональні мережі зв'язку, мережі обміну даними і т.д.); орієнтуватися у каталогах електронних бібліотек; уміти рекомендувати учням електронні білінгвальні словники, електронні методичні посібники.

Важливим показником сформованості інформаційної компетенції учителів початкових класів у кримськотатарській школі також є уміння інтегрувати свою роботу з діяльністю учителів інформатики.

Цінність залучення інформаційних технологій до навчального процесу полягає у можливості для вчителів без зайвих зусиль самостійно створювати та використовувати дидактичні матеріали, унаочнення тощо, відсутність яких гостро відчувається при викладанні української мови у школах національних меншин. Особливої значущості набуває візуалізація за допомогою технічних засобів при зіставленні мовних явищ в умовах співвивчення української та кримськотатарської мов (створення і презентація зіставних таблиць, перекладних вправ та завдань тощо).

Крім того, використання інформаційних технологій на заняттях з дисциплін лінгводидактичного циклу, серед яких «Методика викладання української мови в початковій школі», «Методика викладання кримськотатарської мови в початковій школі», «Основи білінгвального навчання мовам (українська, кримськотатарська)», «Методика навчального перекладу (українська/кримськотатарська)» дозволяє удосконалити й полегшити процес формування лінгводидактичної компетентності майбутніх учителів української мови у школах і класах з кримськотатарською мовою навчання.

Формування у майбутніх фахівців інформаційної компетенції є необхідним компонентом лінгводидактичної підготовки в умовах стрімкого оновлення сучасної системи освіти. Це пояснюється доцільністю використання комп'ютерних технологій, що дозволяють майбутнім учителям самостійно створювати та представляти на уроках з української мови максимальну наочність, виходячи з теми заняття та потреб учнів; доступніше та витрачаючи менше часу, викладати навчальний матеріал; залучати до роботи на уроці всіх учнів; забезпечувати зворотний зв'язок; спростити процес контролю навчальних досягнень учнів та об'єктивно їх оцінювати; організувати різні форми роботи з класом; створювати самостійні роботи для учнів у вигляді презентацій та творчих проєктів; забезпечувати навчальний процес унікальними матеріалами зі співвивчення української та кримськотатарської мов.

Таким чином, в умовах стрімкого оновлення змісту освіти шляхом інформатизації навчального процесу особливої значущості в контексті лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів української мови в початковій школі з кримськотатарською мовою навчання набуває формування у них інформаційної компетенції. Під нею ми розуміємо володіння студентами спеціальності «Початкова освіта» інтернет-технологіями, уміннями пошуку методичної, міжкультурологічної та міжмовної інформації в Мережі, а також застосування електронних засобів навчання при викладанні української мови в умовах кримськотатарсько-українського та українсько-кримськотатарського білінгвізму; вміння створювати та дидактично доцільно використовувати електронні білінгвальні словники, каталоги електронних бібліотек, мультимедійні презентації до кожного уроку. Вважаємо, що

раціональним та науково обґрунтованим у процесі навчання української мови у школах і класах національних меншин є використання інформаційних технологій, а також при викладанні дисциплін «Методика викладання української мови в початковій школі», «Методика викладання кримськотатарської мови в початковій школі», «Основи білінгвального навчання мовам (українська, кримськотатарська)», «Методика навчального перекладу (українська/кримськотатарська)» на спеціальності «Початкова освіта» у вищих навчальних закладах кримського регіону.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У перспективі передбачається опис і методичний аналіз комплексу завдань та вправ з формування інформаційної компетенції студентів спеціальності «Початкова освіта», розроблені на основі принципу бінаправленості; розгляд можливостей навчального посібника з формування метапредметних компетенцій та його роль у збагаченні навчально-методичної забезпеченості у процесі професійної підготовки майбутніх учителів української мови у початковій школі і класах з кримськотатарською мовою навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бадер В.І. Формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до застосування інформаційних технологій/ В.І. Бадер // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. – Серія: Педагогічні науки. Вип. 17. – Глухів, 2012. – С. 10-16.
2. Белова Т.В. Начинаящий учитель: проблемы адаптации / Т.В. Белова // Стандарты и мониторинг в образовании – 2007. – № 5. – С. 82-85.
3. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=75%2F98-%E2%F0>.
4. Коломієць А.М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А.М. Коломієць. – К., 2008. – 70 с.
5. Молокова А.В. Вузовская подготовка учителя к применению компьютера в образовательном процессе [Текст] / А.В. Молокова // Начальная школа – № 9 – 2007 – С. 75-77.
6. Петухова Л.Є. Становлення поняття «інформатичні компетентності» та рівні їх діагностики у майбутніх вчителів початкової школи / Л.Є. Петухова // Наука і освіта. – 2008. – № 8/9. – С. 193-198.
7. Шиман О.І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання інформатики» / О.І. Шиман. – К., 2005. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.15

Alie Asanova

RHEE «Crimean Engineering-Pedagogical University», Simferopol, Crimea, Ukraine AN INFORMATION COMPETENCE AS A COMPONENT OF LINGUISTIC AND DIDACTIC TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF THE UKRAINIAN LANGUAGE IN THE CRIMEAN-TATAR PRIMARY SCHOOL

The article is deals to the problem of formation of information competence in the context of the linguistic and didactic training of future teachers of the Ukrainian language in primary school in terms of bi- and for trilingual learning environment. Also is exposed the concept of «lingo-didactic competence of future teachers of the Ukrainian language in primary school with the Crimean Tatar language of instruction» and «information competency». Proposed the ways of creation of information competence as an integral interdisciplinary in structure linguistic and didactic training of students of the specialty «A primary education».

The solution to the problem of formation of information competence reflects the pedagogical, linguistic and didactic and methodological feasibility of using information technology on practical, seminar and lecture classes professionally oriented disciplines cycle. Based on the principle of interdisciplinary training of future teachers allocated to those disciplines in the study and assimilation of which management is the use of information and communication technologies. These include «Teaching methods of teaching the Ukrainian language in the primary school», «Teaching methods the Crimean Tatar language in the primary school», «Foundations of bilingual teaching languages (Ukrainian, Crimean Tatar)», «Methodology of educational translation (Ukrainian/Crimean Tatar)» to the specialty «A primary education» in higher pedagogical institution.

Key words: a system of professional training, a linguistic and didactic competence of the teacher of primary classes, an information technology training, e-learning, e-training material, e-learning, electronic manual, electronic bilingual dictionaries, electronic library.

Асанова А.Э.

РВУЗ «Крымский инженерно-педагогический университет», Симферополь, Крым, Украина

ИНФОРМАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК КОМПОНЕНТ ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА В КРЫМСКОТАТАРСКОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

В статье рассматривается проблема формирования информационной компетенции в контексте лингводидактической подготовки будущих учителей украинского языка в начальной школе в условиях би- и трилингвальной учебной среды; раскрывается содержание понятий «лингводидактическая компетентность будущих учителей украинского языка в начальной школе с крымскотатарским языком обучения» и «информационная компетенция»; предложены пути формирования информационной компетенции как составной метапредметной в структуре лингводидактической подготовки студентов специальности «Начальное образование».

Решение проблемы формирования информационной компетенции отражает педагогическую, лингводидактическую и методическую целесообразность использования информационных технологий на практических, семинарских и лекционных занятиях дисциплин профессионально ориентированного цикла. Опираясь на принцип междисциплинарности профессиональной подготовки будущих учителей, выделены те дисциплины, при изучении и усвоении которых рациональным является использование информационно-коммуникационных технологий. К ним относятся «Методика преподавания украинского языка в начальной школе», «Методика преподавания крымскотатарского языка в начальной школе», «Основы билингвального обучения языкам (украинский, крымскотатарский)», «Методика учебного перевода (украинский/крымскотатарский)» на специальности «Начальное образование» в высшем педагогическом учебном заведении.

Ключевые слова: система профессиональной подготовки, лингводидактическая компетентность учителя начальных классов, информационно-технологическая подготовка, электронные средства обучения, электронная презентация учебного материала, дистанционное обучение, электронное учебное пособие, электронные билингвальные словари, электронная библиотека.